

Preporuke za razvoj sektora socijalnog preduzetništva u Srbiji

Socijalno preduzetništvo pruža inovativne odgovore na različite društvene izazove u Srbiji već više od dve decenije. Tradicionalni pristup rešavanju problema ranjivih društvenih grupa uključivanjem pasivnog sistema socijalne zaštite pokazao se neodrživ, kako zbog neadekvatnog odgovora na potrebe korisnika, tako i zbog nedovoljnih javnih resursa iz kojih bi se problemi rešavali. Mnoge organizacije civilnog društva i drugi akteri prepoznali su socijalno preduzetništvo kao način da se efikasno i inovativno odgovori na potrebe građana, koristeći privrednu aktivnost kao mehanizam kojim se na tržištu generiše prihod za investiranje u rešavanje problema u društvu. Pored pružanja usluga i uključivanja marginalizovanih grupa, socijalno preduzetništvo se pokazalo kao inovativno u rešavanju problema zaštite životne sredine i, uopšte, kao mehanizam koji okuplja i razvija zajednice.

Podaci o subjektima socijalnog preduzetništva i njihovom doprinosu nisu aktuelni jer je poslednja sveobuhvatna studija rađena 2012.¹ Procenjuje se da trenutno u Srbiji posluje između 500 i 2.000 socijalnih preduzetnika registrovanih u različitim pravnim formama (udruženja, privredni subjekti, preduzetnici, socijalne zadruge). U bazi Koalicije za razvoj solidarne ekonomije registrovano je 47 socijalnih preduzetnika.² Najčešća oblast njihovog društvenog uticaja predstavlja ekonomsko osnaživanje i zapošljavanje (65%), dok im najbrojniju ciljnu grupu predstavljaju mladi 57,5%; slede socijalno ugrožena lica (55%) i osobe sa invaliditetom (32,5%).³

Socijalna preduzeća u Srbiji su se razvila autonomno i poslovala su u različitim pravnim formama bez sistemskog uređenja oblasti i podrške javnih institucija. Stupanje na snagu Zakona o socijalnom preduzetništvu,⁴ no-

1 Cvejić, *Socijalna preduzeća u Srbiji, 2018*. Dostupno na: https://solidarnaekonomija.rs/wp-content/uploads/2018/11/Socijalna-preduzeća-u-Srbiji-2018_Cvejic.pdf (pristupljeno 29. 8. 2022).

2 Dostupno na: <https://solidarnaekonomija.rs/baza/> (pristupljeno: 28. 2. 2023).

3 Prema poslednjem istraživanju o investiranju u subjekte socijalnog preduzetništva koje je obuhvatilo 75 subjekata od 500 kao okvirnog ukupnog broja. Detaljnije videti u: *Investiranje u socijalna preduzeća*, Smart kolektiv, 2017. Dostupno na: <https://solidarnaekonomija.rs/wp-content/uploads/2018/09/1.-Investiranje-u-socijalna-preduzeća-u-Srbiji.pdf> (pristupljeno 10. 8. 2022).

4 SL glasnik RS, br. 14/2022.

vembra 2022, prvi je ozbiljan korak države ka podršci ovom sektoru. Zakon je omogućio formalno sticanje statusa socijalnog preduzetništva jednostavnom registracijom u Agenciji za privredne registre za sve postojeće pravne forme, ukoliko su ispunjeni uslovi u pogledu upravljanja, društvene misije i raspodele dobiti. Pored toga, predvideo je obavezu izveštavanja o ostvarenom društvenom uticaju na svake dve godine, kao i aktivne mere podrške za registrovane subjekte socijalnog preduzetništva, koje se planiraju Programom za razvoj socijalnog preduzetništva kao dokumentom javne politike u trajanju od pet godina. U skladu sa Zakonom, Vlada Republike Srbije je osnovala Savet za razvoj socijalnog preduzetništva⁵ koji je pokrenuo proces izrade Programa sredinom 2022.

Razvoj socijalnog preduzetništva je od izuzetne važnosti za Republiku Srbiju. Socijalno preduzetništvo efikasno odgovara na potrebe društveno osetljivih grupa, ali i na druge potrebe različitih zajednica, kao što su zaštita životne sredine, obrazovanje, zdravlje i druge, što je naročito važno u lokalnim sredinama. Posredno se razvojem ovog sektora utiče i na smanjenje siromaštva i društvenu koheziju. Socijalno preduzetništvo doprinosi suštinskoj uspešnosti procesa evropskih integracija, jer razvija ljudske resurse i unapređuje privredne i socijalne karakteristike Republike Srbije. Na kraju, socijalno preduzetništvo i socijalna ekonomija, kao koncept, podstiču promišljanja o drugačijim paradigmatama razvoja usmerenim na ljude i zajednicu u skladu sa prirodnim i društvenim resursima, dajući profitu manji značaj.

● **Trenutni izazovi i sistemski odgovor**

Zakonom o socijalnom preduzetništvu priznata je postojeća praksa i institucionalno prepoznat doprinos ovog sektora održivosti lokalnih zajednica, društvenom uključivanju ranjivih grupa, pravednijoj digitalnoj i zelenoj tranziciji. Međutim, reč je samo o početnom

koraku. **Sektor socijalne ekonomije je nedovoljno razvijen i zahteva sinergijsko delovanje javnog, privatnog i civilnog sektora u rešavanju sledećih izazova: a) nedovoljno razvijeni institucionalni i pravni okvir za razvoj socijalnog preduzetništva; b) nedovoljan nivo finansijskih i drugih podsticaja razvoju sektora socijalnog preduzetništva, i c) nedovoljna afirmisanost sektora socijalnog preduzetništva.**

Efektan odgovor i sistemski pristup rešavanja ovih izazova je planiranje mera i aktivnosti za razvoj sektora, a zatim i njihovo sprovođenje u srednjoročnom periodu. Savet je inicirao izradu programa čija se finalizacija, nakon konsultacija i javne rasprave, očekuje u što skorijem periodu. Prateći elementi ovakvog pristupa podrazumevaju istovremeni razvoj adekvatnih ljudskih kapaciteta i regulatorne infrastrukture za njihovo sprovođenje, kao i razvoj mehanizama za prikupljanje podataka ostvarenih rezultata radi donošenja odluka zasnovanim na podacima.

● **Unapređenje regulatornog okvira**

Vlada Republike Srbije je još od 2008. imala inicijative za uređenje sektora socijalnog preduzetništva koje su 2022. rezultirale usvajanjem Zakona o socijalnom preduzetništvu. Važno je napomenuti da je zakonsko rešenje rezultat saradnje javnog i civilnog sektora i da ne predstavljaju kopiranje zakonskih rešenja iz Evropske unije, već su razvijena u skladu sa potrebama sektora i pravnim sistemom Republike Srbije.

Međutim, sam Zakon nije dovoljan pravni okvir za podsticajno poslovanje, i njegova puna implementacija podrazumeva donošenje pravnih akta: a) predviđenih samim Zakonom, kao i b) izmene i dopune drugih propisa u srodnim oblastima.

⁵ Savet za razvoj socijalnog preduzetništva je osnovan maja 2022.

Pre svega, neophodno je da Vlada usvoji uredbu kojom se bliže uređuju sadržina i način podnošenja izveštaja o ispunjavanju društvene uloge subjekta socijalnog preduzetništva. Socijalna preduzeća obavljaju „delatnosti kojima se omogućava ostvarenje socijalne, kulturne, ekonomske i radne uključenosti pripadnika društveno osetljivih grupa i zadovoljenje njihovih drugih specifičnih potreba, kao i ostvarenje drugih identifikovanih opštih interesa unutar lokalne zajednice i na republičkom nivou.”⁶ Član 13 Zakona predviđa obavezu podnošenja izveštaja svake dve godine o ispunjavanju uslova za poslovanje u statusu, načinom upravljanja raspodele dobiti, ali još uvek nije donet podzakonski akt predviđen Zakonom, i samim tim nisu jasni detalji budućeg izveštavanja. Ova uredba je neophodna kako bi se socijalnim preduzetnicima pružila kompletna informacija o zakonskim obavezama poslovanja u statusu socijalnog preduzetnika i na taj način ih podstakli za registraciju statusa koja je neophodna u početnom periodu sprovođenja Zakona.

Dalje, važno je da u što krećem roku resorno ministarstvo predloži i Vlada usvoji uredbu kojom se bliže uređuju način, uslovi, kriterijumi i postupak za dodelu sredstava za podsticanje razvoja socijalnog preduzetništva. Važan indikator postojanja povoljnog okruženja za razvoj socijalnog preduzetništva je dostupnost i prilagođenost finansijskih instrumenata subjektima socijalnog preduzetništva, pre svega iz javnih sredstava u početnim stadijumima razvoja. Slabije konkurentno poslovanje, kojim se prevashodno rešava problem radne i socijalne inkluzije društveno osetljivih grupa, kao i podrške tim grupama, ne može da trpi redovne kamatne stope poslovnih banaka, niti da bude konkurentno profitnim privrednim subjektima u sistemu javnih nabavki. Zbog toga, subjektima socijalnog preduzetništva treba obezbediti odgovarajuće izvore finansiranja poslovanja iz javnih budžetskih sredstava (ili sistemski uticati na smanjenje troškove iz redovnih izvora), što je i predviđeno članom 13 Zakona,

ali odgovarajući podzakonski akt još uvek nije usvojen.

Pored toga, subjekti socijalnog preduzetništva, koji pružaju socijalne usluge društveno osetljivim grupama u lokalnim zajednicama, trebalo bi da imaju pristup lokalnim izvorima finansiranja obezbeđenim iz budžeta lokalnih samouprava. Naime, organi lokalne samouprave treba da raspisuju javne pozive za pružanje tzv. socijalnih usluga u lokalnoj zajednici. Nažalost, **ovi izvori finansiranja nisu dostupni u dovoljnoj meri pružaocima tih usluga, što sputava razvoj ove značajne funkcije socijalnog preduzetništva lokalnoj zajednici.** Razlog tome je kako nedostatak sredstava u opštinskim budžetima za tu namenu, tako i nedovoljna svest lokalnih vlasti o potrebama društveno osetljivih grupa i modalitetima zadovoljenja tih potreba, pa je neophodno preduzeti mere u cilju prevazilaženja ovog problema.

Pored konkursa za dodelu sredstava, jedan od načina za razvoj socijalnog preduzetništva jesu socijalne javne nabavke. Zakon o javnim nabavkama⁷ pruža značajnu priliku da se uvođenjem socijalnih kriterijuma u postupke javnih nabavki omogući održivi razvoj ovog sektora, ali sektoru socijalnog preduzetništva u praksi nisu dostupne socijalne javne nabavke. **Potrebno je razviti personalne kapacitete lokalnih samouprava za planiranje i realizaciju javnih nabavki sa socijalnim kriterijumom. Ova praksa bi se dodatno unapredila ako bi subjektima socijalnog preduzetništva bile dostupne i rezervisane javne nabavke, po ugledu na preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju.**

Naime, novim Zakonom o javnim nabavkama proširen je i model rezervisanih javnih nabavki. U članu 37 ZJN je dodata i odredba kojom se prepoznaje još jedan kriterijum za učešće u rezervisanim javnim nabavkama, i to za „privredne subjekte čiji je osnovni cilj društvena i profesionalna integracija lica u nepovoljnom položaju koji su organizovani u

6 Čl. 7 Zakona o socijalnom preduzetništvu, dostupno na: <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2022/14/7/reg> (pristupljeno 28. 2. 2023).

7 Sl. glasnik RS, br. 91/2019.

skladu sa zakonom kojim se uređuje socijalno preduzetništvo.”

Međutim, kako bi svi subjekti socijalnog preduzetništva bili zakonski prepoznati kao izuzeci na koje se mogu primenjivati rezervisane javne nabavke, a ne samo oni čiji je osnovni cilj društvena i profesionalna integracija lica u nepovoljnom položaju, **potrebno je izmeniti člana 37 Zakona o javnim nabavkama i propisati da naručilac može u sistem javnih nabavki da uključi sve subjekte socijalnog preduzetništva, bez obzira na osnov po kome su registrovali taj status.**

Kada su u pitanju izmene drugih propisa, očekivano se nameće pitanje odgovarajućih fiskalnih olakšica, imajući u vidu da socijalna preduzeća obavljaju poslove u opštem interesu. **Zakon ne propisuje nikakve faktičke olakšice i oslobađanja od poreza,** već samo uočava potrebu da se za subjekte socijalnog preduzetništva propiše poseban poreski tretman, kao i olakšice u pogledu doprinosa koji se plaćaju za zaposlene, naknada za korišćenje javnih dobara i druge novčane obaveze prema republičkom budžetu i budžetima lokalnih samouprava, ali je ostavio posebnim zakonima da bliže urede njihov poseban tretman. **U tom smislu je važno da Savet inicira izradu detaljnije analize poreskih olakšanja i u konsultativnom procesu, pre svega sa Ministarstvom finansija, kao i drugim zainteresovanim akterima, predloži set izmena odgovarajućih poreskih zakona.**⁸

Zakon o bankama⁹ propisuje da niko osim banke ne može da se bavi davanjem kredita, osim ako je za to ovlašćen zakonom. Međutim, **uslovi kreditiranja koje nude poslovne banke ne odgovaraju startupovima i malim privrednicima sa inovativnim i preduzetničkim idejama, poput socijalnih preduzeća.** Ovu prazninu

u komparativnim ekonomijama (Rumunija, Francuska, Mađarska, Italija, Slovenija, pribaltičke zemlje, Crna Gora, itd.) često popunjavaju nebankarske mikrofinansijske institucije, a takav instrument finansiranja socijalnog preduzetništva sugeriše i Evropska komisija „Akcionim planom za socijalnu ekonomiju” (eng. *Social Economy Action Plan*¹⁰).

U Republici Srbiji postoje nebankarska društva kapitala¹¹ koja se bave mikrofinansijskim-mikrokreditnim poslovima, ali se, nažalost, zbog nedostajućeg zakona o mikrofinansiranju, njihovo poslovanje može obavljati isključivo uz pomoć banaka, koje se formalno pojavljuju kao kreditori, čime se značajno poskupljuje ovaj vid pribavljanja sredstava. **Izmenama i dopunama Zakona o bankama potrebno je omogućiti mikrokreditiranje, tako što bi se u kontrolisanim uslovima omogućilo neposredno (direktno) mikrokreditiranje subjekata socijalnog preduzetništva od strane nebankarskih privrednih društava koja obavljaju mikrokreditne poslove. Izradi predloga i dopuna zakona treba da prethodi odgovarajuća analiza komparativne prakse i širok konsultativni proces.**

U uporednoj praksi su subjektima socijalnog preduzetništva dostupni i drugi finansijski instrumenti koji obezbeđuju kapital po nižim kamatnim stopama i uz dostupnija sredstva obezbeđenja nego što to mogu činiti poslovne banke. Pored mikrokreditiranja, subjektima socijalnog preduzetništva u državama EU su dostupna grupna finansiranja, finansiranje od strane poslovnih anđela i alternativnih investicionih fondova i etičkih banaka. Kao i u slučaju izmene poreskih zakona, **neophodno je da Savet inicira izradu odgovarajućih analiza i razmotriti mogućnosti uvođenja ovih mehanizama finansiranja u pravni sistem**

8 U smislu navedenog, potrebne su izmene sledećih propisa koji uređuju ovu materiju:

- Zakon o porezima na imovinu („Sl. glasnik RS”, br. 26/2001...138/2022);
- Zakon o porezu na dobit pravnih lica („Sl. glasnik RS”, br. 25/2001...153/2020);
- Zakon o porezu na dohodak građana („Sl. glasnik RS”, br. 24/2001...10/2022);
- Zakon o porezu na dodatu vrednost („Sl. glasnik RS”, br. 84/2004...138/2022);
- Zakon o poreskom postupku i poreskoj administraciji („Sl. glasnik RS”, br. 80/2002...138/2022);
- Zakon o donacijama i humanitarnoj pomoći („Sl. glasnik RS”, br. 53/2001...101/2005 – dr. zakon)

9 „Sl. glasnik RS”, br. 107/2005, 91/2010, 14/2015.

10 Videti: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1537&langId=en>

11 Npr. Agroinvest d. o. o. (<http://www.agroinvest.rs/>).

Republike Srbije u širokom konsultativnom procesu sa svim zainteresovanim stranama.

● **Jačanje institucionalnih kapaciteta za podršku sektoru**

Pored unapređenja pravnog okvira, neophodan vid institucionalnog jačanja se odnosi na: a) postojanje relevantnih saznanja i podataka o sektoru socijalnog preduzetništva i b) adekvatnih personalnih kapaciteta javne uprave neophodne za podršku. Ovaj vid podrške nije razvijen ni na jednom nivou državne uprave i lokalne samouprave, a neophodan je za kreiranje i sprovođenje politika i mera na svim nivoima.

Trenutno je najznačajnija institucija Savet koga čine predstavnici javnog i privatnog sektora iz redova relevantnih republičkih i pokrajinskih institucija, socijalnih preduzetnika i civilnog društva. Iako ga čine stručnjaci i praktičari **njihov kapacitet za obavljanje poverenih nadležnosti¹² je ograničen**, budući da je socijalno preduzetništvo multisektorska tema i da zahteva specifična dubinska znanja iz različitih oblasti. Nedovoljna je tehnička i stručna analitička podrška u radu ovog tela za dalji razvoj sektora, naročito za učešće u kreiranju mera politika u drugim dokumentima javnih politika važnim za socijalno preduzetništvo kako bi se obezbedila konzistentnost i usklađenost politika, što je i obaveza Zakonu o planskom sistemu.¹³ Samo u ovom trenutku je identifikovano preko dvadeset aktuelnih javnih dokumenata za koje je **važno obezbediti učešće predstavnika Saveta u radnim grupama za izradu dokumenata javnih politika koji sadrže mere od uticaja na socijalno preduzetništvo, kao tela Vlade**

RS. Pored toga, važno je obezbediti edukacije, treninge i razmene iskustava u okviru kojih bi pored članova Saveta, bili obuhvaćeni i drugi organi javne uprave i lokalne samouprave, jer donose i implementiraju javne politike i sprovode administrativne procedure važne za razvoj sektora.

Kapaciteti drugih aktera koji se strateški bave ovom temom takođe nisu u dovoljnoj meri razvijeni da bi ostvarili odgovarajući nivo podrške sektoru. Primera radi, Koalicija za razvoj solidarne ekonomije (KoRSE) predstavlja organizaciju koja se već više od deset godina bavi razvojem socijalnog preduzetništva i predstavlja fundamentalni resurs svim akterima za razvoj sektora. Predstavnici KoRSE-a su članovi Saveta i učestvovali su u razvoju velikog broja relevantnih istraživanja, kao i razvoju legislative i strateških dokumenata. Neophodno je održati i ojačati kapacitete KoRSE, kao i podstaći razvoj drugih udruženja koje već rade na razvoju ili nameravaju da razvijaju socijalno preduzetništvo, imajući u vidu neophodnost razvoja znanja praksi i socijalnog preduzetništva.

Procenjuje se da trenutno u Srbiji posluje između 500 i 2.000 socijalnih preduzetnika registrovanih u različitim pravnim formama (udruženja, privredni subjekti, preduzetnici, socijalne zadruge). Međutim, **podaci o subjektima socijalnog preduzetništva i njihovom doprinosu nisu aktuelni, jer je poslednja sveobuhvatna studija rađena 2012.** Nepouzdana podaci iziskuju izradu metodologije za sprovođenje **sveobuhvatnog istraživanja za utvrđivanje potreba subjekata socijalnog preduzetništva.** Istraživanja su nužna kako bi se mogle efikasno planirati javne politike u toj oblasti, na svim nivoima, od lokalnih samouprava do republičkog nivoa, ali i kako bi se donatorskoj zajednici pružili podaci relevantni za njihovu podršku sektoru. Izrada metodologije za **istraživanje ostvarenog**

12 Prema čl. 20 Zakona Savet obavlja sledeće poslove: 1) razmatra i pokreće inicijative za razvoj socijalnog preduzetništva i inicijative za izmenu propisa u oblasti socijalnog preduzetništva; 2) inicira predlog akta iz člana 18 stav 5 ovog zakona; 3) inicira predlog Programa iz člana 19 ovog zakona; 4) inicira predlog izveštaja o sprovođenju Programa iz člana 19 ovog zakona; 5) inicira mere za podršku i promociju socijalnog preduzetništva; 6) pruža stručnu podršku Vladi u donošenju odluka u vezi sa realizacijom konkretnih projekata socijalnog preduzetništva koji se finansiraju iz sredstava budžeta Republike Srbije; 7) pruža podršku i razmatra pripremljene akte u obavljanju poslova iz člana 15, stav 2 ovog zakona; 8) obavlja druge savetodavne poslove na zahtev Vlade iz domena socijalnog preduzetništva; 9) obavlja druge poslove od interesa za oblast socijalnog preduzetništva.

13 Po članu 3, tačka 5.

društvenog uticaja subjekata socijalnog preduzetništva u Republici Srbiji i sprovođenje tih istraživanja na godišnjem nivou takođe je nužna, pre svega kako bi se mogli pratiti rezultati javnih politika koje su utvrđivane na osnovu prethodno pomenutog izveštaja. Moguće je da će se ova istraživanja i na osnovu njih izrađene analize objedinjavati u praksi, o čemu Savet mora odlučiti, jer je u njegovoj nadležnosti sprovođenje i dalja manipulacija podacima. Kada je reč o podacima, važno je obezbediti praćenja i prikupljanje podataka o sprovođenju socijalnih javnih nabavki, za šta je neophodna regulativna promena. Potrebno je u sklopu sveobuhvatnih promena koje se odnose na socijalno preduzetništvo dopuniti član 182 Zakona o javnim nabavkama, kako bi se propisalo da je obavezan deo godišnjeg izveštaja Kancelarije za javne nabavke i podatak o stepenu učešća javnih nabavki sa socijalnim kriterijumom u ukupnom broju realizovanih javnih nabavki.

● **Omogućavanje finansijskih i drugih podsticaja za razvoj socijalnog preduzetništva**

Detaljno i dubinsko istraživanje potreba i mogućnosti sektora socijalnog preduzetništva značajno je i zbog obezbeđivanja finansijskih podsticaja za razvoj sektora iz privatnih i javnih izvora. Sektor u praksi najviše koristi podsticaje iz budžetskih sredstava i donacije, što je u skladu sa politikom finansiranja civilnog društva. Donacije su pretežno bile usmerene na razvoj socijalnih usluga, mahom finansiranih iz sredstava pretpristupnih fondova Evropske unije, a delom i na održivost organizacija civilnog društva.¹⁴ Nepovoljan regulatorni okvir onemogućava razvoj komercijalnih finansijskih instrumenta koji obezbeđuju kapital po nižim kamatnim stopama i uz dostupnija sredstva obezbeđenja u odnosu na poslovne banke, i

zato je u narednim godinama važna podrška javnog sektora i razvojnih partnera.

Podrška različitih nivoa javne uprave i donatorske zajednice nije koordinisana, što za posledicu ima izostanak realizacije većih projekata u ovoj oblasti koje je moguće sprovesti samo uz njihovu saradnju i sufinansiranje. Privatni donatori često uslovljavaju realizaciju projekata sufinansiranjem iz budžeta lokalnih samouprava, a nekada traže podršku, odnosno garancije lokalnih samouprava i republičkih organa da neće imati administrativne probleme u realizaciji projekata. Jedan od načina za povećanje sigurnosti donatora u vezi sa realizacijom projekata podrazumeva i njihovo uključjenje u dokumente javnih politika.

Nažalost, razvojni partneri, iako su nezaobilazni akter kada su u pitanju planiranje i sprovođenje aktivne mere podrške sektoru, nisu u dovoljnoj meri konsultovani, te je **neophodno da Savet intenzivira saradnju sa razvojnim partnerima u Republici Srbiji** kako bi se sagledali planovi donatora i mogućnosti saradnje i sufinansiranja projekata od značaja za socijalno preduzetništvo od strane donatora i javne i lokalne uprave kao partnera.

● **Afirmacija socijalnog preduzetništva**

Iako je prisutno već deceniju, **socijalno preduzetništvo je nepoznata oblast za državnu upravu i za građane i građanke.** U prethodnom periodu, važnu ulogu u razvoju socijalnog preduzetništva imale su i pojedine lokalne samouprave, koje su prepoznale potencijal privatne, pre svega građanske inicijative za rešavanje različitih lokalnih problema.

Lokalne samouprave su na različite načine pružale podršku sektoru socijalnog preduzetništva, od učešća u njihovom osnivanju (npr. socijalno preduzeće „Radanska ruža“

¹⁴ *Social Enterprise in Central and Eastern Europe, Theory, Models and Practice, The Role of External Financing in the Development of Social Entrepreneurship in CEE Countries* Danijel Baturina, Melinda Mihály, Eriła Haska, Anna Ciepielewska-Kowalik, Julianna Kiss, Ariola Agolli, Marija Bashevskaja, Jana Korunovska Srbijanko, Dina Rakin and Vladimir Radojičić, edited by [Jacques Defourny](#), [Marthe Nyssens](#); 2021.

d. o. o. Lebane), do ustupanja prostora za njihov rad (npr. Omladinski centar Udruženja „Zaječarska inicijativa“) i sl. **Međutim, evidentno je da ta podrška nije systemska, već da izostaje u najvećem broju lokalnih samouprava, kako u sprovođenju mera javnih politika usmerenih na jačanje sektora, tako i u sprovođenju administrativnih procedura u odnosu na subjekte socijalnog preduzetništva. Zbog toga je neophodno informisati i edukovati donosioce odluka na lokalnom nivou i administracije lokalnih samouprava o potencijalima i značaju socijalnog preduzetništva za društvo, kao i mogućnostima efikasnijeg i koordinisanog planiranja mera javnih politika usmerenih na razvoj socijalnog preduzetništva.**

Percepcija javnosti o socijalnom preduzetništvu do sada je bila fokusirana na radnu integraciju društveno osetljivih grupa, iako socijalno preduzetništvo ima širok opseg društvenog uticaja. Međunarodna iskustva ukazuju na doprinos u rešavaju različitim izazova od opšteg interesa, poput zagađenja životne sredine. Uvidevši potencijal u rešavanju brojnih izazova današnjice, socijalno preduzetništvo je već duži niz godina prepoznato kao jedan od četrnaest industrijskih ekosistema EU sa odgovarajućim politikama podrške. Iz tog razloga, potrebno je odgovarajućim komunikacijskim aktivnostima informisati i edukovati građane o mogućem opsegu socijalnog preduzetništva i koristima koje od ovog sektora može imati šira zajednica, kao i svako od njih pojedinačno.

Naročito se ovo odnosi na mlade. Značajan broj projekata targetira mlade kao buduće socijalne preduzetnike. Prema istraživanjima, mlade motiviše osećaj slobode i nezavisnosti i mogućnost da naprave promenu, da uče i steknu dragoceno radno iskustvo kroz socijalno preduzetništvo.¹⁵ Izazovi s kojima se oni suočavaju su već identifikovani izazovi slabog ekosistema, uz to da mladima fali i životnog iskustva, koje je svakako važno za održivost inicijative koju žele pokrenuti. Mladi

kao podrška socijalnim preduzećima su takođe važni u ekosistemu. Ostvarivanje saradnje akademskih i stručnih organizacijama sa akterima socijalne ekonomije u cilju izgradnje specifičnih znanja za podršku razvoju sektoru je važno za održivost socijalnih preduzeća.¹⁶

Sekcija za socijalno preduzetništvo Privredne komore Srbije, koju čine privrednici i socijalni preduzetnici treba da bude spona u povezivanju sektora sa privrednicima, a postoji potencijal za bolje povezivanje sa lokalnom samoupravom kroz razgranatu regionalnu mreže ove institucije. Privredna komora Srbije je dobro mesto za povezivanje ova dva sektora razvojem saradnje, zajedničke edukacije i promocijom ekonomije koja snažno utiče na održivost zajednice. Na ovaj način, profitna preduzeća bi se upoznala sa socijalnim preduzećima i mogućnostima saradnje na jednom kredibilnom mestu, dok bi socijalna preduzeća, osim poslovne saradnje, bila u mogućnosti da steknu neophodna poslovna znanja i veštine.

Konačno, i sama socijalna preduzeća moraju biti obuhvaćena komunikacijskim aktivnostima. Naime, u narednom kratkoročnom periodu, izazov je objasniti jasne koristi za socijalna preduzeća za registraciju statusa po osnovu Zakona o socijalnom preduzetništvu. Važno je da se što više preduzeća registruje jer javna uprava i donatorska zajednica moraju uvideti da postoji interesovanje u ovoj oblasti da bi je dalje razvijale.

● Preporuke

Kratkoročne

Potrebno je da Vlada Republike Srbije u najkraćem mogućem roku usvoji Program kojim se definišu mere za srednjoročni razvoj sektora usmerene na: a) uspostavljanje pravnog i institucionalnog okvira pogodnog za razvoj socijalnog preduzetništva; b) finansijsku i nefinansijsku podršku poslovanju subjekti-

15 Više o tome videti: <https://www.risewb.org/about-rise/regional-study-of-social-entrepreneurship/>, (pristupljeno 28. 2. 2023).

16 Više o tome videti: <https://solidarnaekonomija.rs/wp-content/uploads/2022/09/Mapa-socijalne-i-solidarne-ekonomije-Srbije-2022.pdf> (pristupljeno 28. 2. 2023).

ma socijalnog preduzetništva iz budžetskih i donatorskih sredstava; c) afirmaciju sektora u široj javnosti, a naročito među mladima, kao i da obezbede podršku subjektima socijalnog preduzetništva od strane zaposlenih u javnoj upravi, na svim nivoima.

Potrebno je unapređenje regulatornog okvira za dalji razvoj sektora socijalnog preduzetništva. U tom smislu je potrebno da u što kraćem roku resorno ministarstvo predloži, a Vlada Republike Srbije usvoji uredbe kojom se bliže uređuju sadržina i način podnošenje izveštaja o ispunjavanju društvene uloge subjekta socijalnog preduzetništva (član 13 Zakona) i uredbe kojom se bliže uređuju način, uslovi, kriterijumi i postupak za dodelu sredstava za podsticanje razvoja socijalnog preduzetništva (član 18 Zakona).

Potrebno je podstaći i dalje unapređivati praksu socijalnih javnih nabavki, pre svega u lokalnim samoupravama. U tom smislu, potrebno je da Ministarstvo finansija, kao resorno ministarstvo za oblast javnih nabavki, inicira izmenu člana 37 Zakona o javnim nabavkama i propiše da naručilac može da u sistem javnih nabavki uključi sve subjekte socijalnog preduzetništva, bez obzira na osnov po kome su registrovali taj status. Takođe, potrebno je dopuniti član 182 Zakona, kako bi se propisalo da je obavezan deo godišnjeg izveštaja Kancelarije za javne nabavke i podatak o stepenu učešća javnih nabavki sa socijalnim kriterijumom u ukupnom broju realizovanih javnih nabavki. Izmene regulatornog okvira bi trebalo da budu praćenje odgovarajućim edukacijama službenika lokalnih samouprava zaduženim za njihovo sprovođenje.

Neophodno je da Savet intenzivira saradnju sa razvojnim partnerima u Republici Srbiji kako bi se sagledali planovi donatora i mogućnosti saradnje i sufinansiranja projekata od značaja za socijalno preduzetništvo od strane donatora i javne i lokalne uprave kao partnera.

Dugoročne

Neophodno obezbediti učešće predstavnika Saveta za socijalno preduzetništvo u radnim grupama za izradu dokumenata javnih politika koji sadrže mere od uticaja na socijalno preduzetništvo, kao tela Vlade Republike Srbije u čijem su delokrugu poslovi definisanja javnih politika u toj oblasti. Ovo je potrebno pre svega kako bi svi dokumenti javnih politika tj. mere koje utiču na sektor socijalnog preduzetništva bile konzistentne i usklađene.

Neophodno je da Savet inicira izradu analize o uporednopravnim rešenjima o poreskim i drugim olakšicama subjektima socijalnog preduzetništva, kao i o mikrofinansijskim instrumentima koji su im dostupni u državama EU, a koje bi sadržale predlog izmena regulatornog okvira u Srbiji u cilju obezbeđenja podrške razvoju sektora socijalnog preduzetništva u tom domenu. Važno je sprovesti i širok konsultativni proces sa državnim organima u čijoj su nadležnosti izmene relevantnih propisa, kao i sa sektorom socijalnog preduzetništva, finansijskim sektorom i svim drugim subjektima na koje će uticati izmena te regulative. Na kraju, u skladu sa rezultatima tih analiza i sprovedenog konsultativnog procesa treba pripremiti izmene propisa koje će kreirati povoljan regulatorni okvir za razvoj socijalnog preduzetništva u Srbiji.

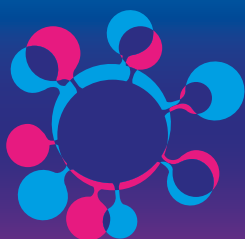
Neophodno je da Savet obezbedi pouzdane izvore ažurnih i relevantnih podataka neophodnih za planiranje javnih politika u oblasti socijalnog preduzetništva. U početku neophodno je sprovođenje sveobuhvatnog istraživanja za utvrđivanje potreba subjekata socijalnog preduzetništva na koje bi se oslonila izrada metodologije i istraživanje ostvarenog društvenog uticaja subjekata socijalnog preduzetništva, kao i praćenje efekata socijalnih javnih nabavki. Istraživanja su nužna kako bi se mogle efikasno planirati javne politike u toj oblasti, na svim nivoima, od lokalnih samouprava do republičkog nivoa, ali i kako bi se donatorskoj zajednici pružili podaci relevantni za njihovu podršku sektoru.

Potrebno je izgraditi kapacitete aktera u sektoru za pristupe u razvoju sektora kroz različite programe edukacije i praksi. Pre svega se odnosi na: a) kapacitete Saveta za socijalno preduzetništvo da učestvuje u definisanju svih javnih politika koje utiču na status i prava subjekata socijalnog preduzetništva nezavisno od nadležnosti resora u kome se planiraju; b) kapacitete javne uprave i lokalne samouprave. Pored toga, važno je ojačati i izgraditi kapacitete organizacija iz civilnog sektora koje nameravaju da se strateški bave ovom temom, imajući u vidu neophodnost razvoja novih znanja i prakse o socijalnom preduzetništvu.

Potreban je kontinuitet u sprovođenju komunikacijskih aktivnosti koje treba da približe značaj socijalne preduzetništva građanima i građankama (naročito mladima), privredi i lokalnoj samoupravi. Pored promocije i motivacije za kupovinu ili korišćenje roba i usluga socijalnih preduzetnika, očekivani efekat je stvaranje lokalnih partnerstava između subjekata socijalnog preduzetništva i celokupne privrede. Sekcija za socijalno preduzetništvo Privredne komore Srbije je spona u povezivanju sektora sa privrednicima, a postoji potencijal za bolje povezivanje lokalnom samoupravom kroz razgranatu regionalnu mreže ove institucije. ●

Publikacija je napisana u okviru projekta „Jačanje ekosistema socijalnog preduzetništva“. Ovaj projekat je dobio podršku projekta Vlade Švajcarske „Zajedno za aktivno građansko društvo – ACT“, koji sprovode Helvetas Swiss Intercooperation i Građanske inicijative. Mišljenje koje je izneto u ovoj publikaciji je mišljenje autora i ne predstavlja nužno i mišljenje Vlade Švajcarske, Helvetasa ili Građanskih inicijativa.

KoRSE
KOALICIJA ZA RAZVOJ
SOLIDARNE EKONOMIJE

Kralja Milana 31/II, 11000 Beograd
info@solidarnaekonomija.rs
www.solidarnaekonomija.rs

